

A siketnéma mint a közműveltség munkása.

Írta s a Magyar Gyermektanulmányi Társaság 1914. évi márciusban Budapesten tartott nyilvános értekezletén előadta **Klug Péter** siketnéma-intézeti igazgató Szegeden.

A siketnéma-ügy fontossága.

Őszinte örömmel vettem a M. Gy. T. érdemes elnökségének felhívását, hogy „A siketnéma mint a közműveltség munkása” címen a társaság egyik nyilvános gyűlésén előadást tartsak. „Aki minden személyes érdek, minden önző gondolat nélkül tehetségeit egy nemes célnak szenteli, boldognak érzi magát”, — mondja Eötvös és hivalkodás nélkül állíthatom én is, hogy boldog vagyok, valahányszor arról az ügyről szólhatok, annak csak egy új hívőt is nyerhetek, melynek munkásává szegődtem. De meglelégedéssel töltött el a kitűzött tétel eredetisége és a siketnéma-oktatás szempontjából való érdekessége és fontossága is. Csupán egy aggályom támadt, hogy t. i. sem elegendő időm, sem tehetségem nem lesz annak megfelelő kidolgozására. Azonban vigasztalt az a tudat, hogy e helyt, hol már is jóindulatot tapasztaltam az ügy iránt, melyről szólni fogok, fogyatékos értekezésemből is megértik és átérzik azokat a nemes intenciókat, melyek e felolvasásom megtartására készítették. Jó szándékom legyen tehát esetleges fogyatékos előadásom kiegyenlítője.

A multban általában azok a nemzetek voltak a hatalmasabbak és gazdagabbak, melyek iránt bőkezűbb volt a természet, ellenben ma már a népek versenyében csak azok állhatnak meg, melyek a műveltségnek bizonyos fokára felemelkednek és azok a nemzetek kerekednek felül, melyek egyetemének szellemi, erkölcsi és gazdasági fejlettsége amazokét túlszárnyalja. „Korunkban, mondja Deák

Ferenc, csak azon nemzetnek van biztos jövődjé, mely komolyan törekszik az általános műveltség színvonalára emelkedni és azon előre haladni.“

Minden nemzetnek tehát jelentékeny, életbevágó érdeke, hogy lehetőleg valamennyi polgárát a műveltségnek bizonyos fokára emelje, ily módon a közműveltségnek tényezőjévé tegye és a társadalom egyes rétegeit egymástól elválasztó és ennél fogva gyengítő műveltségi különbségeket lehetőség szerint csökkentse. Valamint a természet minden növénynek, állatnak és embernek megadja az éltető levegőt és a nap világító sugara behatol mindenhová, hol csak parányi rést is talál, eloszlatja a sötétséget és világosságot terjeszt, azonképpen karöltve a műveltebb társadalmi osztályokkal és megfelelő intézményekkel: az államnak, mint a kultúra leghivatottabb fejlesztőjének, is ki kell hatnia minden egyes polgára fizikai, gazdasági, erkölcsi, vallási, szellemi és esztetikai műveltségére. „A kultúra, mondja Wessely Ödön, nem egy ember műveltsége, hanem mindig bizonyos közösségé, nemzeté, köré. A közösség műveltségi állapota az egyesektől függ s minél több a művelt ember, annál magasabban áll a közműveltség.“ Sorompóba kell tehát állítani minden tényezőt és minden eszközt, mely a kultúra terjesztésére és általánosítására alkalmasnak bizonyul.

Nem áltathatjuk azonban magunkat azzal, hogy bizonyos kedvező feltételek beállta után a nemzet minden egyes polgára a közműveltségnek részesévé leend, mert még mindig maradnak embertársaink, kiknek lelki életébe a műveltségnek világító mécse be nem hatol. És ezek száma felette jelentékeny is lesz mindig; hogy pl. csak az érzéki és értelmi foglalkozásban szenvedőket említsen, kiknek száma hazánkban az 1910. évi népszámlálás szerint 99873-at tett ki. Ezekhez csatlakoznak még aztán a társadalomnak azon tagjai is, kik szerencsétlen körülményeiknél fogva a művelődésnek minden eszközétől elzárva.

Azonban az államnak és társadalomnak egyaránt fontos érdeke, hogy ezek számát folyton csökkentse és akiknél a kulturképesség legparányibb jelei mutatkoznak, azoknak a művelődés lehetőségét megadja és a nemzetet fenntartó erői közé emelje.

Az érzéki foglalkozásban szenvedők közül elsősorban a siketnémák azok, kik e tekintetben számításba veendő, még pedig úgy nagy számuknál, mint azon körülménynél fogva, hogy magukra hagyatva, mint látni fogjuk, nélkülözik mindazon testi és szellemi tulajdonságokat, melyek a kulturképességnek feltételei, ellenben meg-

felelő neveléssel és oktatással az országnak hasznos produktív munkásaivá, a társadalomnak értékes tagjaivá és a közművelődésnek számottevő tényezőivé képezhetők.

Hazánkban az 1890. évi népszámlálás szerint 19.024, 1900-ban 22.126, 1910-ben pedig már 28.110 volt a siketnémák száma; összevetve az összes lakóssággal, arányszámuk 0·11%-ról 0·15%-ra emelkedett, ugyanakkor amikor pl. a vakok száma 22.000-ről 16.482-re, illetve 16.106-ra, vagyis 0·13%-ról 0·10%-ra, majd 0·08-ra csökkent. Még szembeötlőbb a siketnémák számának szaporodása egyes vármegyéknél, így pl. Árvamegyében arányszámuk 0·32%-ról 0·60%-ra emelkedett s ma ott minden 168-ik egyén siketnéma. Míg 1890-ben még csak Árva- és Hunyadmegyékben volt 0·20%-nál nagyobb a siketnémák arányszáma, addig ma már a törvényhatóságok nagy száma haladja meg ez arányszámot s Ungmegyében 0·44, Selmec- és Bélabányán 0·39, Trencsén vármegyékben 0·35, Hunyadmegyében 0·26, Győr- és Turócmegyékben 0·24, Pozsony- és Gömörmegyékben 0·23, Zemplénmegyében 0·22%-ot tesz ki a siketnémák száma, ugyanakkor, amikor a közegészségi viszonyok kétségtelenül jobbak, mint 2—3 évtizeddel ezelőtt. E számok nagy jelentősége akkor tűnik csak fel egész valójukban, ha megtudjuk, hogy Európában, Oroszországot és a Balkán államokat kivéve, honnan nincsenek kimutatásaink, csak Svájcban kedvezőtlenebb e szám; ellenben pl. Ausztriában 0·12, Németországban és Norvégiában 0·08, Franciaországban, Dániában és Olaszországban 0·05, Spanyolországban és Angliában 0·04, Hollandiában pedig mindössze 0·03% a siketnémák arányszáma.

Nem lehet célom e helyt a hazánkbeli megdöbbenő emelkedés okait fejtegetni, csupán arra kívánok rámutatni, hogy már e körülmény is igazolja azon felfogást, hogy a már jelentékeny számú siketnémákat a művelődés lehetőségétől megfosztani és a közművelődés tényezőinek sorából a nemzet megkárosítása nélkül kirekeszteni nem lehet.

A siketnémák testi és lelki tulajdonságai.

De lássuk magát a siketnémát: vajjon ha megfelelő kiképzés nélkül marad, mikép helyezkedik el az őt környező társadalmi rétegben, minő testi és szellemi képességek ébrednek fel benne, gondolkozása és cselekvései mennyiben alkalmazkodnak a fennálló szokásokhoz, törvényekhez, mennyiben munkálkodik közre a család és önmaga fenntartása eszközeinek előteremtésében és csakugyan

nélkülözi-e teljesen azokat a testi és szellemi képességeket, melyek őt a kultúra részeseivé tennék? És viszont: a szakszerű nevelés és oktatás csakugyan talál-e benne oly képességeket, amelyek felébresztve és kifejlesztve előtte a közműveltségnek ajtait kitárják és őt az emberiségnek értékes, hasznos tagjává teendik?

Közkeletű kifejezés, de valóban úgy is van, hogy a siketnémák époly teremtményei a Mindenhatónak, mint többi érzékű ember-társaik, bennük is szunnyadoznak mindazok a képességek, melyek az embert a föld minden teremtményei fölé emelik; találunk köztük igen kiváló képességűeket és viszont felette gyengetehetségűeket is. Csupán abban különböznek tehát szerencsésebb embertársaiktól, hogy nem hallanak és nem hallván embertársaiknak beszédét, nem is tanulják meg azt. Ennek következtében a siketnémák nélkülözik azt a képességet, mely mint a gondolatközvetítésnek bámulatosan, mondhatnók eszményileg fejlett eszköze, nemcsak az ember szellemi életére, hanem érzelmeire is a legnagyobb hatással van. Nem hallván, nem értvén a beszédet, jórészt elszigetelve állanak környezetükben s képességeik vagy csak részben, vagy egyáltalán nem is fejlődhetnek ki. Egyetlen érintkezési eszközük a jelnyelv, mely ugyan a siketnémáknak megbecsülhetetlen szolgálatot tesz s kétségtelen bizonyítékát adja, hogy ők is gondolkoznak, mégis akár mint gondolatközvetítő, akár mint képző eszköz, a hangbeszéd mellett felette tökéletlen.

Aránylag még legkevésbé érzi meg a beszéd hiányát a kis siketnéma gyermek az érzékleti és szubjektív érdeklődés korszakában s míg az érzékű gyermek is inkább csak konkrét fogalmakat szerez, nem is oly jelentékeny köztük az értelem különbsége. És nem is oly sivár a siketnémák gyermekkora, mint azt általában hisszük. Meglevő ép érzékszerveikkel ők is számos képzet, fogalom és ismeret birtokába jutnak. Tudomással bírnak környezetükről és ismerik az őket körülvevő tárgyakat és személyeket, ha nem is tudják azokat hangosan megnevezni. Mentek lévén a hallási benyomásoktól, figyelmüket többi érzékszerveikre, főleg a látásra koncentrálják, mely ismeretszerzésüknek legfőbb eszköze, legbősebb forrása.

Felnőve, a *tanulatlan* siketnéma a szó szoros értelmében továbbra is szellemi gyermekkorát éli. Tisztába jönnek a „jó“, a „rossz“, a „szép“, a „csunya“, a „kedves“ és ezekhez hasonló fogalmakkal, de jórészt csak testi életet élnek. Még jó, ha alkalmazkodnak környezetük szokásaihoz és békében végzik el a munkát,

melyre vagy hozzátartozóik, vagy az önfenntartás ösztöne által kényszerítettek. Hogy hazánkban a 28.110 siketnéma közül hány-nak van rendes foglalkozása, erre nézve az összeírás nem terjedt ki, de kétségtelenül kedvezőtlenebb a helyzet nálunk, mint Poroszországban, hol 1905-ben 24.421 néma közül 8.432, tehát több mint $\frac{1}{3}$ részük volt foglalkozás nélkül.

Legtöbbjük csendesen éli napjait; vagy koldulnak, vagy eljárnak napszámba, de leggyakrabban ingyen munkásai a munkaadónak, ki szanalomból, vagy mert hasznukat veszi, nekik kenyeret és szállást ad.

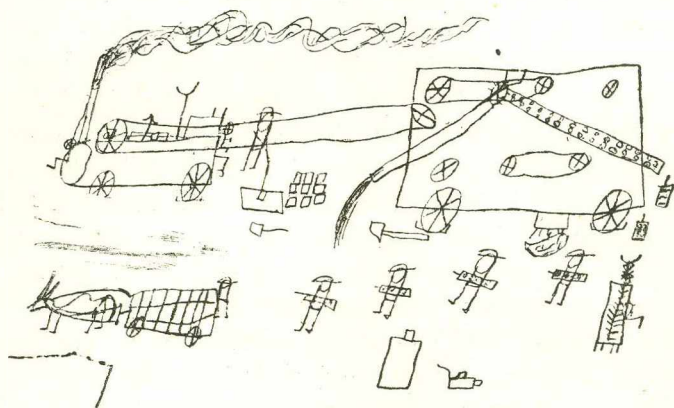
Elemi ismereteik még a minimálisnál is kevesebbek; írni, olvasni nem tudnak, hacsak nevük gépies lemásolását nem nevezzük annak. Esetleg megtanulnak újjaikon kis számkörben számolni, némelyek megismerik az egyes pénzdarabokat, aztán kimerül minden tudásuk abban, hogy primitív eseményeket el tudnak jelezni. A társadalomalkotta és erkölcsi törvényekről, Istenről, hazáról sem ismeretük, sem fogalmuk nincsen; gépiesen elsajátítanak bizonyos szokásokat s ha a Gondviselés jóérzésű környezettel vette őket körül, legtöbb esetben nem is okoznak nagyobb bajt. Ahol azonban a viszonyok nem oly kedvezőek, ahol a család értelmi, erkölcsi és anyagi szegénysége miatt még azt a minimális nevelést sem nyújthatja, melyre a siketnéma gyermekek is rá vannak utalva, pedig legtöbb esetben ilyenek közül kerülnek ki a siketnémák, ott a műveletlen siketnéma lépten-nyomon beleütközik a fennálló törvényes rendbe, sokszor csak érzékeny anyagi károkat okozván, más-kor meg rémes szerencsétlenségeknek lesznek az előidézői, amiknek azonban igen gyakran azok is okai, akik az ilyen műveletlen fél-embereket éretlen tréfáik céltábláivá teszik és sokszor kegyetlen tetteikkel, vagy önző érdekből a végsőkre ingerlik őket. Ezért találkozzunk velük aránylag igen gyakran az igazságszolgáltatás csarnokaiban és csekélységem is nem egy mélyreható drámában volt az odakerült szerencsétlen tanulatlan siketnémáknak tolmácsa, szószólója s ismételten megtörtént, hogy csak a legnagyobb utánjárással lehetett a megtévedt siketnémákat megmenteni; nem a börtöntől, hanem az örültek házától.

Úgy gondolom, e rövidke, de teljesen hű kép már is elég annak illusztrálására, hogy a *tanulatlan* siketnéma még eléggé kedvező körülmények között sem lehet munkása a közműveltségnek oly értelemben, hogv bármely ágának is a legcsekélyebb támaszát képezhetné. De hiszen ezen nem is csodálkozhatunk, mert mint Berzsenyi mondja:

„A műveletlen föld csak gazt terem:
 A lélek is csak úgy emelkedik
 A józanság tisztább világihoz,
 Ha a tudományok és ismeretek
 Tárházából gazdag zsákmányt gyűjt magának.“

E tárházból a siketnéma is képes haszonnal meríteni s megtelvéen lelki és szellemi tartalommal, tudásával és munkásságával bőségesen visszaadja azt a köznek.

Említettem, hogy kicsiny korában a siketnéma értelmi elmaradottsága a hasonlókorú érzékű gyermekkel szemben nem oly nagy, mint ezt általában képzelnek. És valóban az iskolába lépő kis siketnémák legtöbbször igen értelmesnek bizonyul, megfigyelő képességük pedig egyenesen vetekszik az érzékű gyermekekével.

Íme egy rajza egy 8 éves kis siketnémának, ki soha iskolába nem járt, ezt senkitől nem tanulta és a cséplést oly aprólékos hűséggel rajzolta le, hogy egy nagyobb diáknak is dicséretére válnék.

De a nagyszerű megfigyelő képesség mellett figyelemreméltó az a nagy biztosság is, amellyel minden mozdulatnak megadja a karakterisztikus vonását. Természetes, hogy megfelelő nevelés és tanítás mellett e képességek kiválóan kifejleszthetők s az illető pályaválasztásánál annak idején is direktivaként kell, hogy szolgáljanak.

Nem lehet céлом e helyt, hogy a siketnémák oktatásának mikéntjével foglalkozzam, csupán arra kívánok rámutatni, hogy intézeteinkben a törekvés általában az, hogy a hangbeszédre való tanításon kívül ennek segélyével a növendékeket mindazoknak az elemi ismereteknek a birtokába juttassák, amelyek a mindennapi életben

ma már még a legegyszerűbb emberre nézve is nélkülözhetetlenek. A mesterségesen tanított beszéd aránylagos tökéletlensége okozza, hogy e célt az intézetek csak súlyos akadályokkal küszködve és többé-kevésbbé hézagosan érhetik el. A realismeretekből is csak válogatott, minimális anyagot nyújt az iskola, de oly bőséges szemléltetéssel és alapos begyakorlással, hogy e tekintetben jobb növendékeink ismeretköre nem sokban áll az elemi iskola IV. osztályát végzett közepes képességű érzékszerveké mögött, ha nem is képesek magukat úgy fejezni ki, mint emezek. Figyelemmel azonban azokra a nehézségekre, melyekkel a siketnémák az elméleti ismereteket szerzik és amelyek megakadályozzák a siketnémákat abban, hogy az intellektuális pályákhoz megkivántató ismereteket elsajátíthassák és különösen arra való tekintettel, hogy a növendékek 60—70%-a nagy hajlandóságot, sokszor határozott tehetséget mutat az alkotó munka iránt, intézeteink különös gondot fordítanak a gyermekek rajz- és kézimunka oktatására. Amikor más iskolákban még nem is gondoltak a fiúk kézimunka-tanítására és az u. n. svéd slöjdöt sem fedezték még fel a tanférfiak, a siketnémák intézeteiben már nagy eredményeket mutattak fel e téren s rajzoktatási tantervünk is minden más iskolát megelőzve a legmodernebb szellemben készült. Az u. n. cselekvő-módszer, az alkotó munka most indul csak el útjára az érzékszervek iskoláiban, mi már 10 éves felsőbb rendelkezésre és tantervünkre hivatkozhatunk, amelyek szerint, „hogy növendékeink pontosabb megfigyelésre s alkotó munkára szokjanak . . . amit lát, ismer a tanuló, azt tehetségéhez képest rajzolja le“, illetve készítse el papirosból, agyagból vagy fából. Tanulóink aktivitásának, alkotásvágyának az egyes tantárgyak keretében való érvényesülése természetesen nincsen rájuk hatás nélkül s amúgy is nagy hajlandóságot mutatván a konkrét világ iránt, figyelmüket, érdeklődésüket jórészt a szín, forma és térbeli jelenségek foglalják le.

Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy szín és alakemlékezetük általában fejlettebb, mint az érzékszerveké. Összehasonlítva a beszédben (leíró szemléltető oktatás), a reáltárgyakban és a kézügyesítő oktatásban (rajzolás, kézimunka) tanúsított előmenetelüket, azt a feltűnő jelenséget tapasztaljuk, hogy a hazai siketnéma intézetekben a kézügyesítő tárgyakban tett előmenetel nem sokkal kedvezőbb, mint a többi tantárgyakban. Kitűnő előmenetelt tanúsított a beszédből 42%, a reáltárgyakból 30%, a kézügyesítő tárgyakból fiúknál 41%, lányoknál 47%, jeles eredményt ugyanezen tantárgyakból 24, 22, 30, 31%, jó eredményt 20, 21, 17, 11% és elégséges

eredményt 13, 19, 12 és 11%. Elégtelen osztályzatot, legfelsőbb osztályokról lévén szó, egyetlen egy növendék nyert, az is a rajzból.

Sokszor hallom a panaszt, hogy a siketnémák nem tudnak önállóan, saját erejükből gondolkozni; én úgy tapasztaltam, hogy bár nehezen fejlődik e képességük, rendszeres, egyenesen a gondolkodás fejlesztését célzó kitartó oktatás mellett teljes siker koronázza az ily törekvéseket.

A mesevilág a siketnéma gyermek előtt ismeretlen lévén, fantáziája nem csapong s ez magyarázza, hogy elvonó képességük csak hosszas és tervszerű ráneveléssel (e szó helyesebb, mint tanítás) fejleszthető s ritkán éri el azt a fokot, melyet a hasonló képességű, képzettségű és hasonló viszonyok közt élő érzékűeknél tapasztalunk. Mindamellet azonban a nagyobb, értelmesebb növendékek szívesen hallgatják (jobban mondva olvassák le a beszélő szájáról) az egyszerűbb meséket, elbeszéléseket s az olvasmányok közül is azok a kedvesebbek, amelyekben aktivitás van. Képzeletük, lelkük nem lévén képes felemelkedni: vallásos érzésük, melyet mutatnak, felületes, inkább színlelt. Ennek dacára a gondos nevelőnek nem okoz nagyobb nehézségeket, hogy a siketnéma növendékekben a nemesebb érzelmeket kifejlessze s jórészt az ő, t. i. a nevelő gondosságától függ, hogy tanítványai őszinte, becsületes és jóézésű egyénekké váljanak. Ennek dacára akarattuk, bárha szívesen hallgatnak feljebbvalóik tanácsára, kevés szilárdságot mutat; azonban, nem egyszer, mint általában a kevésbbé művelt egyéneknél, vagy akiknek lelkéhez csak nehezen férközhetünk, érthetetlen makacssággá is fajul. Sexuális fejlődésük rendszerint normális és e tekintetben alig hiszem, hogy bármelyik intézetnek is panaszra lenne oka, noha valamennyi intézetünkben a koedukációs rendszer divik s 17—19 éves fiúk és leányok is találhatók még a növendékek sorában.

A siketnémák a közgazdasági és a közművelődési élet terén.

Szándékosan időztem e helyt ily soká és írtam le a siketnémák intézetében levő, illetve onnan kilépő növendékeink testi-lelki tulajdonait, képességeit és hajlamait, hogy ily módon mintegy aláfestve, a társadalomban való elhelyezkedésüket inkább érthetővé, értéküket megítélhetővé tegyem.

Hangsúlyoznom kell még, hogy valamennyi intézet s természetesen felsőbb hatóságunk is, érzi és teljesen át van hatva attól a tudattól, mikép munkánknek értékpróbája az a körülmény, hogy

hogyan és miként boldogulnak a kilépett növendékek az élet versenyében. Ezért ma már mindenik intézettel összekapcsolva gyámolító bizottságok alakultak, tanonciskolák s ifjúsági körök létesültek s néhol foglalkoztatókat állítottak azon célból, hogy az intézetet elhagyó siketnémákat a pályaválasztás nehézségein átsegítsék, őket támogassák, későbbi boldogulásukat is megkönnyítsék és biztosítsák. Hogy mily mértékben sikerül ez, azt legjobban egy, a siketnémák munkáiból rendezett kiállítás keretében tudnám illusztrálni; sajnos, azonban ily irányú törekvéseim nem jártak sikerrel s ennél fogva inkább statisztikai adatokkal kísérlem meg azt.

Adataimat a 16 hazai és 31 külföldi intézettől kértem be. Azonban sem a hazai, sem a külföldi intézetek nem tartják nyilván volt növendékeiket s további sorsukat, haladásukat és boldogulásukat illetőleg sincsenek feljegyzéseik, s ezért megküldött adataik nem is lehetnek teljesek; de ennek dacára is értéküket lekicsinyelni nem lehet. A vett adatok szerint:

1890 óta a hazánkbeli 16 intézetből összesen 2083 siketnéma lépett ki; közülök azonban csak 858 (41%) végezte el a VIII. osztályt, tehát 1225, vagyis 59% a képzés teljes befejezte előtt hagyta el az intézetet; ez utóbbiak közül is több, mint fele már az alsóbb osztályokból maradt ki.

A kilépettek közül 1108-nak, 713 férfinak és 395 nőnek ismeretes a további sorsa. A férfiak közül 6 értelmiségi, 8 művészi, 570 (80%) ipari, 84 (12%), földmívelő ill. gazdasági pályán munkálkodik, szolga, munkás, napszámos közülök 39, magánzó 6. Ez említettek közül egyébként 4 polgári iskolában, 5 iparművészeti, 1 vincellér és 1 faipari szakiskolában is tanult.

Igen érdekes a férfiparosok eloszlása. Eszerint az 570 iparos közül cipész 139, asztalos 104, szabó 101, betűszedő 41, könyvkötő 24, fényképész 16, aranyműves 13, kőműves 12, szobafestő 11, faszobrász, kárpitos, kőfaragó és litografus 7—7, rajzoló 6, hentes és női szabó 5—5, cukrász, esztergályos, kovács és lakatos 4—4, borbély, műszövő, kosárfonó és mészáros 3—3, gubás, kályhás, kékfestő, mázoló, sodronyszövő, szijgyártó és fehérnemű tisztító 2—2, állattömő, aranyozó, bognár, bőrmetsző, bőrröndös, cinkográfus, gipsz-szobrász, gyepmestersegéd, kádár, kefekötő, korcsmáros, kövező, kocsifényező, mézeskalácsos, órás, porcellánfestő, pék, paplankészítő, rézműves, térképrajzoló, textiliparos, üveges, üvegfestő és szűcs 1—1.

A nők közül legtöbb a háztartással foglalkozók száma 166

10 Károg Péter
(42%); a többiek így oszlanak meg: varrónő van 162 (41%), cseléd 42 (10%), gépkötőnő 15, hímzőnő 6, divatárusnő 2, vasalónő 1, keztyűvarrónő 1.

Mint ez adatokból kiviláglik, a tanult siketnémák aránytalanul nagy, 80%-a ipari pályára lép és ezek is főleg a cipész, asztalos és szabó mesterséget választják. Ugyanezt mutatják a németországi statisztikák is. Egy ilyen szerint 849 siketnéma közül szabó volt 112, cipész 98, asztalos 67, stb. A siketnémákat egyébként nemcsak hajlandóságuk, hanem a szülők szociális viszonyai és az intézetek oktatási rendszere is az ipari pályára tereli. Öröndetes tényként állapíthatom itt meg, hogy a siketnémák e téren, miként az valamennyi hazai és külföldi értesítésből kitűnik, legnagyobbbrészt jól állják meg a helyüket; legtöbbjük keresett munkás s *állagos keresetük általában megegyezik a hasonló munkát végző épérezőkével*; viszont azonban, természetesen akadnak gyengébb munkások is s nem egyszer fordul elő, hogy az ilyenek nem képesek munkát kapni; de nem kevésbé gyakran találkozunk oly esetekkel, midőn munkájukat nagy elismeréssel jutalmazták és igen jól díjazták. Így pl. Aufner János siketnéma betűszedő, ki az Athenaeum nyomdában dolgozik, Beöthy László keresk. miniszter 1911. dec. 8. 100 koronás arannyal és elismerő oklevéllel tüntette ki; Kovács Imre 28 éves szegedi fényképész segédnek, ki a váci intézetnek volt a növendéke, ezidőszert 300 korona havi fizetése van¹⁾; több siketnéma a magyar államvasútnál van alkalmazva, mint kinevezett nyomdászok, irnokok és nyugdíjigényük is van, ami azt igazolja, hogy szintén rendelkeznek a megfelelő képességekkel. Bécsben a cs. és kir. udvari és államnyomdában, továbbá a cs. és kir. katonai földrajzi (K. u. K. Militär-Geographische Inst.) intézetben, valamint a hírneves Freytag & Berndt-féle térképrajzoló intézetben nagyszámban vannak siketnémák alkalmazva vezető állásokban is s köztük 4-en királyi kitüntetést is kaptak. Némelyek mint művezetők is nyertek alkalmazást. Így Gorski T., ki a varsói üvegyár és Krasucki N., ki a lublini szivargyár műszaki vezetője.

Számos siketnéma iparos magát önállósítván, szorgalmával és ügyességével nemcsak keresett iparossá lett, hanem vagyont is szerzett magának és családjának. Így pl. Keviczky Péter szorgalmával és ügyességével gőzerőre berendezett asztalos műhelyt állított

¹⁾ Jelenleg mint egy kecskeméti fényképésznek művezetője, havi 450 korona fizetést kap.

fel Nagyhalomban, Welk Károlynak Keszthelyen kiterjedt kőfaragó és szobrász telepe, Chrien Gyulának pedig Selmechányán jó forgalmú fényképész üzlete, Breuer Árminnak Bpsten könyvnyomdája van, Striegl Imre, magyar születésű siketnéma bőrmunkáival Bécsben oly kiterjedt üzletet létesített, mely tengeren túli országokkal is élénk összeköttetésben áll.

Feltűnő, hogy bár a növendékek szülőinek 54%-a földmivelő, aránylag csak igen kevesekben, mindössze 12%-ban mutatkozik hajlandóság, hogy ilyen irányú foglalkozással biztosítsák jövőjüket. Talán nem tévedek, ha az intézetek oktatási rendszerében is keresem ennek okát. Pedig a gazdálkodáshoz, kertészkedéshez és vin-cellérséghez feltétlenül meg van a rátermettségük. Így pl. a váci intézet egyik volt növendéke, Sir Antal, ma Eger városának a fő-kertésze s ügyessége révén szakmájában messze földön ismeretes; Molnár Imre, a szegedi intézet volt növendéke, mint a szegedi áll. gyermekmenhely kertésze nyert alkalmazást; Schwartz József buda-pesti lakosnak (Váradi Zsigmondnak volt magántanítványa) nagy tehenészete és sertés-hízlalója van, s önerejéből nagy vagyont szer-zett; Sugár Géza csornai nagybérő és nagybirtokos nagy kiterje-delmű gazdaságát mintaszerűen maga vezeti.

Mint a fentebbi adatokból láttuk, a nők felette nagy száma (42%) háztartással foglalkozik, a többiek mint varrónők (41%), him-zőnők, vasalónők, cselédek keresik kenyerüket. Ezekben általában kellően ügyesek. Az ő pályaválasztási terük, sajnos, igen szűkkörű; ennélfogva érvényesülési terük is kisebb, mint a férfiaké. Bizonyára ez a körülmény okozza, hogy a leányok nagy száma még mindig a háztartással foglalkozik, vagyis otthon segédkezik s még nincs önálló keresete.

Értelmi pályára, hazánkban és a külföldön, a siketnémák közül csak igen kevesen lépnek. Ennek okát ugyanazon körülményekben találjuk, amelyek a siketnémákat az ipari pálya felé vonzzák s azon-kívül abban is, hogy az e pályákhoz szükséges ismeretek elsajáti-tása, megfelelő közép- és felsőfokú iskolák hiányában, nem is áll módjukban. Ennek ellenére is akadnak egyesek, kik magánúton magasabb tanulmányokat végeznek. Így — csak a jelenleg is élőket említve — dr. Kuntze V. Lipcsében és dr. Berend L. Kielben egyetemet is végeztek, és mint látjuk a dr. címet is elnyerték. Utóbbi egyébként születésétől siketnéma és ezidőszertint a kieli egyetemen a vegytan tanára. A bécs-döblingi intézet egyik volt növendéke egy nagy takarékpénztárnak osztályfőnöke, Essen-Ruhr-

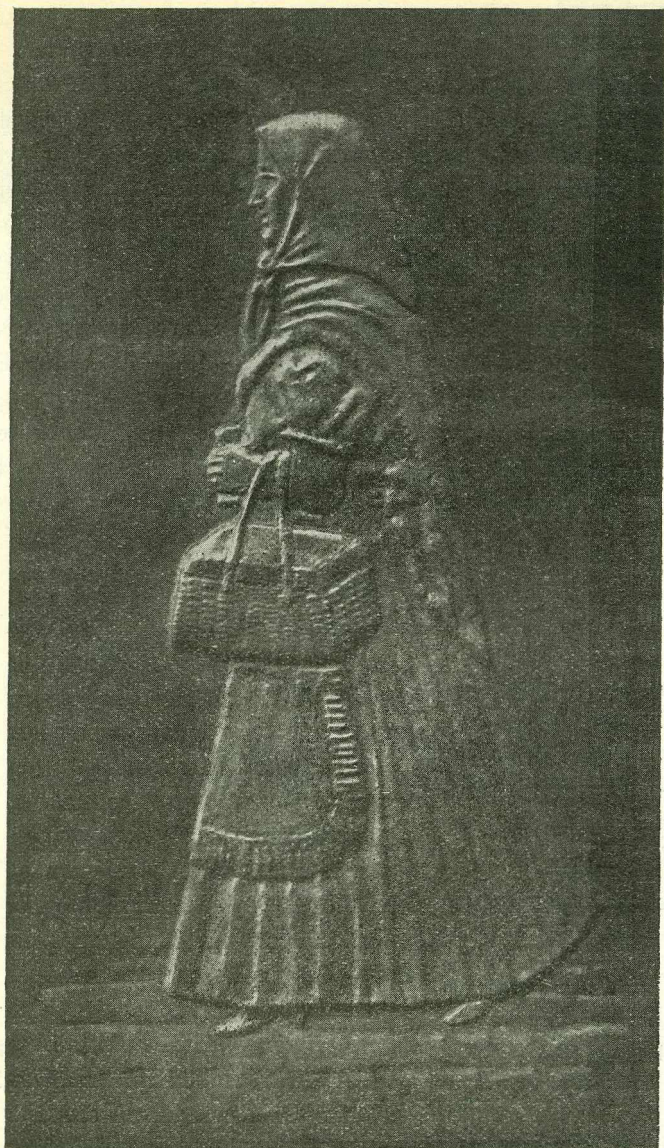
ban egy Rentner nevű siketnéma fivérével közösen vett át egy jelentéktelen banküzletet, melyet felvirágoztattak és ma milliomosok hírében állanak. Egy magyar siketnéma pedig pedagógiai pályán működik, Lovas Gyula vívómester, akinek Budapesten jóhírű vívó iskolája van. Kudyn Ferenc, a prágai siketnéma-intézetnél mint rendes tanító, Karresch János pedig ugyanott mint rajztanár működik halló tanártársaiknak és feletteseiknek teljes megelégedésére. Piotrowska Stefánia Lembergben óvónői képesítést is szerzett; ugyanott Lubicz Olga, mint rajztanárnő, nyert alkalmazást.

Ugyanazok az okok, melyek az értelmi pályáktól visszatartják a siketnémákat, akadályozzák meg továbbá a tehetségesebb siketnémákat abban, hogy többen művészi pályára lépjenek. Pedig alig van intézet hazánkban, mely ne tudna felmutatni 1—2 növendéket, kikben határozott tehetség lakozik. A siketnémák szegedi intézetének is volt többek között egy növendéke, Paul Szabin, ki ritka művészi képességeinek adta tanujelét, de családi és egyéb körülményei miatt nyomdász lett; nevezett készítette e domborművet (l. a 245. lapon), noha ilyenféle munkát soha nem tanult.

Leküzdvé a súlyos akadályokat, hazánkban a művészet terén a következő siketnémák tűntek ki: Vaszary László szobrász¹⁾, Gerstner Ödön és Piller Frigyes festők, Budai István litografus²⁾, Endlich József és Hajnal Albert fametszők. Külföldről is nem egy elismert siketnéma festőművész és szobrász nevét közölték az intézetek értesítéseikben. Berlinben Burger F. siketnéma festőnek jóhírnevű festőiskolája is van. Valentin de Zubiaure Y Aguirrezabel spanyol siketnéma festőművészt mult évben a francia köztársaság elnöke akadémiai tisztté nevezte ki, neki adományozván a pálmaágát a briliánssal; ugyane kitüntetésben részesült Perinó Károly, a párisi intézet volt növendéke is. Említésre méltók még Keller (Nürnberg) és Forstmann (Köln) festők, továbbá Woedtke (Berlin) szobrász, kiknek neve Németországban eléggé ismert. Schayer Gorska Mária, lengermi festőnő, Münchenben, Ortovszky szobrász a Flórenzi kiállításon aranyérmet kaptak. Troll F. és Ostersetzer K., akadémiai festők, Bécsben és Schwarzböck Gy., akadémiai szobrász, ugyanott

¹⁾ Ő mintázta Cházár András mellszobrát (l. a 247. lapon) és véste márványba I. Ferenc királynak a szobrát. Rimaszombat város részére ugyancsak ő készítette el Ferenczy Istvánnak a szobrát is.

²⁾ 1913-ban elnyerte a székesfőváros koronázási jubileumi díját, 600 kor.-t, több pályázaton plakát tervezéseivel első díjakat nyert.

Készítette *Paul Szabin*, 16 éves siketnéma, vörös rézből,
saját képzelete szerint, minta nélkül.

A dombormű készítés technikáját nem tanulta.

szintén elismert művészek. Lichtenfeld Adelina, pozsonyi születésű sn. táncosnő, a drezdai udv. operában arat nagy sikereket.

Bárha az a körülmény, hogy a siketnémát a hallás hiánya szinte leköti a látható világhoz, szárnyát szegi a fantáziának s lebilincseli a konkrét jelenségekhez és jóllehet, hogy a nyelvnek, melyet mesterségesen sajátítottak el, csak ritkán vannak teljes birtokában, a siketnémák között is nem egy figyelemreméltó író és költő akad. Ki nem ismerné pl. Krüzselyi Erzsikének szép verseit, melyekről Szabolcska Mihály is így ír: „mind szárnyas, szép költemények, miket olvasni nekem gyönyörűség és így másnak is ajánlanom édes és könnyű kötelesség“. Kívüle igen szép dolgokat írnak még Pohánka Margit és Tóth Mihály. Ugy gondolom, hogy nem élek vissza a m. t. hallgatóság türelmével, ha nevezettek egy-egy költeményét felolvasom; bizonyára gyönyörűsége telik bennük mindenkinek (közülök csak egyet közlünk).

Azt álmodtam . . .

Irta : *Krúzselyi Erzsike.*

Azt álmodtam, azt álmodtam
Egyszer régen,
Hogy a lelkem vídám, dalos
Kis madárként száll a légben.

A világló napba akart
Felrepülni
S a ragyogó napsugarak
Özönébe elmerülni.

Repült, repült, míg elfáradt
Gyöngé szárnya;
De csak vité, tovább űzte
Nagyra törő szomjú vágya.

Én aggódva néztem, néztem
A madárkát,
Amint alig libbenti már
Kimerülten két kis szárnyát.

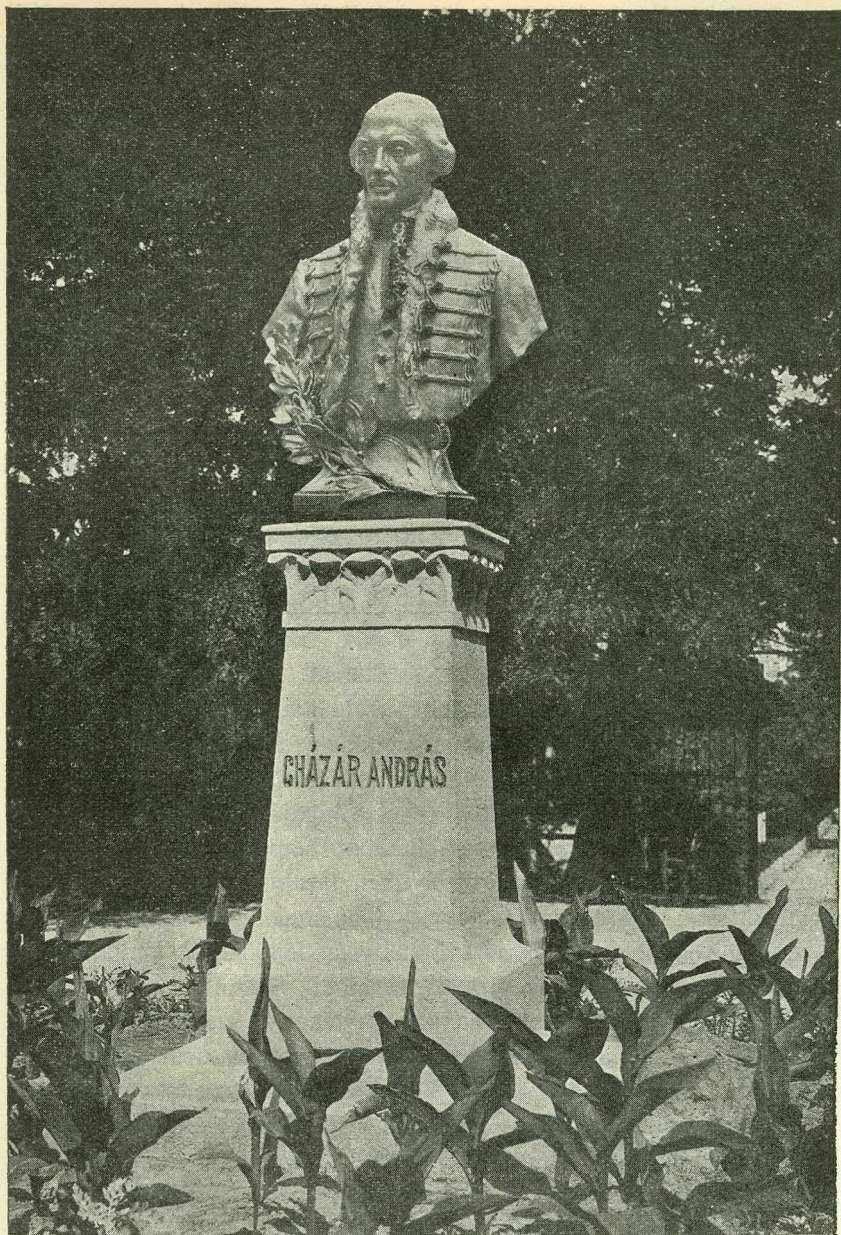
Aztán eltűnt szemem elől.
— Vajh, felért-e?
S csak hiába kerestem őt
Vágyó szemmel fent, a légbe'.

Csüggedt fejem lehajtottam
S im, a porba'
Ott találtam a madárkát —
Összezúzva, eltiporva! . . .

Felébredve, eltűnődtem
Én ez álmon:
Kár énnékem gyöngé szárnyal,
Botor szívvel napba szállnom!

Jobb énnékem itt maradnom
Lenn, a porba'
Mint magasról visszahullni
Összezúzva, eltiporva . . .

Mint lapszerkesztők kiváltak Oros Kálmán és Adamovics Péter. Külföldön a siketnéma szerkesztőknek és íróknak egész sora ismeretes. Ha számba vesszük, hogy a siketnémák előképzettsége alig felel meg

Cházár András a váci Orsz. Siketnéma Intézet alapítójának szobra.

Készítette *Vaszary László* siketnéma szobrász.

A szobor eredetije a váci intézet kertjében van.

az elemi iskolának, kétségtelenül el kell ismernünk, hogy itt valódi tehetségekkel állunk szemben.

De más téren is találkozunk siketnéma kiválóságokkal; mint mechanikusok többen értek sikert találmányaikkal. Közülök fel-
említem M. Reverdy périgneuxi mechanikust, kinek újrendszerű motorcsónakja, Lilienthal Justus dán siketnéma elektrotechnikust, kinek a siketnémák részére feltalált telefonja keltette fel a szakemberek figyelmét. A bécs-florisdorfi mozdonygyárban a legkényesebb kivitelű modellek elkészítését Pollanetz Józsefre, a gyár sn. minta-készítőjére (modelleur) bízák. Mint aviatikus kivált Californiában Rodgers, a jacksonvillei siketnéma-intézet volt növendéke, ki azonban 1912-ben lezuhant és agyonzúzta magát.

Itt említem még meg azt a komoly formában jött hírt is, hogy Franciaországban a siketnémákat is be akarják sorozni katonáknak s részükre külön ezredeket állítanának fel.

Azonban méltán vádoltathatnám elfogultsággal, ha csak az érem szebbik felét mutatnám be, elhallgatván azokat a nehézségeket, melyeket az élet, gyakran pedig maguknak a siketnémáknak a jellembeli fogyatékosága gördít eléjük, akkor, amikor az egész életre kiható pályaválasztás előtt állanak. Nem kívánok e helyt bővebben foglalkozni a munkaadók bizalmatlanságával, mely, mihelyt ennek indokolatlanságáról meggyőződnek, amúgy is megszűnik. Lényegesebb hiba a siketnémáknál tapasztalható igen gyakori állhatatlanság, mely talán csak a nevelés hibája, de sokaknál lehetetlenné teszi, hogy valamelyik szakmában alapos kiképzést nyerhesenek s gyakran változtatván helyüket, bizalmatlanságot is keltenek maguk iránt. Ugyancsak a nevelés hibájának kell tartanunk, hogy aránylag sokakban bizonyos úrhatnamság fejlődik ki, ami könnyen a dologtalanság megszokására is vezethet. Sokan meg, különösen az ügyesebbek, túlbecsülik munkájuk értékét és szertelen igényekkel lépnek fel munkaadóikkal szemben, kik viszont nem ritkán elég méltánytalanul a maguk javára törekszenek kihasználni egyes siketnémák élhetetlenségét, vagy tehetetlenségét. Nem csekély nehézséget okoz aztán az a körülmény is, hogy, mint láttuk, aránylag igen sokan, a tanulók 59%-a, a VIII. osztály elvégzése előtt hagyván el az intézetet, felette fogyatékos beszédképességgel lépnek ki az életbe és éppen úgy, mint azok a gyenge tehetségű siketnémák, kik csak az intézetek humanizmusából vergődhettek a felsőbb osztályokba, de anélkül, hogy a tananyagot elvégezték volna, hagyták el az intézetet, nem képesek magukat rendesen megértetni, s másokat

sem értenek meg jól. Ezek aztán természetesen kevésbé is boldogulnak, a mindennapi élet művelődésükre is kevesebb befolyással van s az intézetben tanultak jó részét is elfelejtik. Viszont a jobb képességűeknél és a némi hallással bíróknál, de főleg azoknál, kik bizonyos beszédmaradvánnyal léptek az intézetekbe, azt tapasztaljuk, hogy nemcsak, hogy nem felejtik el az intézetben tanultakat, hanem örömdetesen fejlődik beszédképességük és némelyik oly műveltséget sajátít el, mely a hasonló előképzettséggel rendelkező épérzékűeknél is ritkaság. Közülök akárhányan önszorgalomból idegen nyelveket is megtanulnak és a külföldet is felkeresik. Azok, kiket fentebb példaként hoztam fel s kik, mint láttuk, messze kívánnak társaik közül, szintén leginkább, bár nem kizárólag az ilyen siketnémák közül kerülnek ki.

Nagyon szeretik a tanult siketnémák a társaságot; az épérzékűek társaságát azonban csak az értelmesebb és jól beszélők keresik fel nagyobb szeretettel, míg a kevésbé jól beszélők inkább maguk közt igyekeznek szórakozást találni. Érdekes jelenség, hogy a vidékről jövő siketnémák, még a legnagyobb városokban is, mily hamar találnak teljesen ismeretlen sorstársaikra. Nagyobb városokban ifjúsági köröket, társasköröket, otthonokat, sportegyleteket alapítanak, mulatságokat, bálakat és kirándulásokat rendeznek.

Az egymással való érintkezésben sajnos nem ritka köztük az egyenetlenség (pl. most is ez okozta, hogy a tervezett kiállítás csak terv maradt). Nem való azonban az az általánosan elterjedt vélemény, hogy a siketnémák nagyon indulatosak. Egyenetlenkedésük is érthető; u. i. maguk között csaknem kizárólag jelekkel érintkeznek s e kifejezések tökéletlensége és árnyalatokban való szegénysége okozza aztán a félreértéseket, melyekből az egyenetlenség támad. Ép ily félreértés az oka a siketnémák látszólagos indulatosságának is; nem értvén t. i. a beszélőt, vagy nem tudván magukat megértetni, nagy buzgóságukban akárhányszor azt a látszatot keltik, mintha valóban nagyon fel lennének indulva; máskor meg a félreértések hozzák ki őket sodrúkból, de ugyanez történik az épérzékűeknél is ily esetekben s a hasonló vérmérsékletű és műveltségű épérzékűek indulatkitörései ilyenkor és más alkalmakkor is éppoly erősek, mint a siketnémákéi, csak hogy amit azoknál figyelmen kívül hagynak, azt itt mint feltűnő jelenséget általánosítják. Sőt, általában azt tapasztaltam, hogy a tanult siketnémák illemtudók és a jó modor elsajátítására különösen törekszenek. Sok panaszt hallottam arra nézve is, hogy jötevőikkel szemben hálátlanok; én ezideig az ellenkezőt tapasztal-

tam. Nemcsak volt növendékeim, de más tanult siketnémák részéről is mindig a legnagyobb tisztességtudást láttam s ragaszkodásuk oly nagy, hogy évek múltán is bizalommal fordulnak hozzám tanácsért, fontos életbevágó lépések megtételekor. Az azonban kétségtelen, hogy néha a naivsáig hiszékenyek, máskor meg érthetetlenül bizalmatlanok; bizonyára ha jobban leereszkednénk gondolkozásmódjukhoz, ennek okát is megértenők, valamint azt is, hogy néha jótévedőikkel szemben miért igaztalanok.

A nemzeti események és társadalmi mozgalmak iránt jórészt csak a tanultabb s több műveltséggel bíró siketnémák érdeklődnek melegebben, azonban pl. hírlapokat nagy szeretettel olvasnak valamennyien s a háborús események épúgy felkeltik érdeklődésüket, mint a sport, mozi, balesetek és hasonló jelenségek. Hogy egyébként a tanultabbak mily szeretettel olvasnak és mily sok irányú az érdeklődésük, erre nézve éppen ezidőszertől közöl a „Siketnémák Közlönye“ meglepő nyilatkozatokat. E nyilatkozatok kétségtelen bizonyítékai a siketnémák tanulás-vágyának. Azonban sajnos e tekintetben csaknem teljesen magukra vannak hagyatva; hiába mutatkoznak egyikben-másikban kiválóbb képességek, tovább-képzésük céljából semmiféle iskola nem nyitja meg előttük ajtait, sem az ipari, sem a gazdasági iskolákba nem vétetnek fel, sőt szomorúan értesültem arról is, hogy újabban az iparművészeti iskolának sem lehetnek már még magántanulói sem.

Következtetések.

Úgy vélem, hogy mindezekből, amiket az előbbieken föltártam, immár mindenki megalkothatja azt a képet, amely a tanulatlan, az iskolából korán kilépő és a tanult siketnémáknak a társadalomban való elhelyezkedését bemutatja s nem lesz nehéz az elmondottakból leszűrni azt az igazságot, hogy

1. a tanulatlan siketnéma hozzátartozóinak, a társadalomnak és nemzetnek terhére van s nélkülozi azokat a képességeket, melyek őt a közműveltségnek részesévé tehetnék;

2. a megfelelően kiképezett siketnéma értelmes, munkás polgára a nemzetnek s mint ilyen részben az intellektuális és művészi, de főleg a gazdasági kulturának értékes munkása. Legtöbbször ipari pályára lépnek, de gazdasági és kertészeti munkára való rátermettséggel is bírnak.

Kevésbé képesek megfelelni az élet és kultura követelményeinek.

nek a gyengébb képességűek és azok is, kik a képzés befejezte előtt hagyják el az intézeteket. Viszont messze felülmulják társaikat azok a siketnémák, kik később siketültek meg s az intézetekbe való belépésük előtt már tudtak beszélni. A tanult siketnémáknál is bizonyos értelmi és jellembeli fogyatkozások mutatkoznak, melyek érvényesülésüket akadályozzák. És végül

3. aránylag sok siketnémában oly kiváló képességek mutatkoznak, melyeknek továbbfejlesztése a nemzeti vagyon és kultura érdekében való kihasználása szempontjából is fontos.

Mindezekből az következik, hogy *a siketnémák bevonása a nemzetet fenntartó erők és a közműveltség tényezői közé a megfelelő magasabb fokú oktatással nem is annyira emberbaráti kötelesség, mint inkább közgazdasági és kulturális érdek.*

Solon, a görög bölcs, törvényszék elé kívánta állítani azokat, kik nem dolgoznak s minekünk sem lehet közömbös, hogy az a 28 000-nél több egyén, mint negatív vagyon, terhére legyen-e a köznek, avagy mint pozitív vagyon, az állam és kultura támasztékává válják.

„Ha csak a zsemlye bélét, mondja Széchenyi, vagy kenyér héját, elvetjük, nem rezdül-e meg valamely érzés bennünk, mintha nem jól cselekednénk s ki egy darab kenyér elvetésén szinte megdöbben, százezreket, melyekért megannyi kenyeret lehetne vásárolni, legkisebb megilletődés nélkül szór ki.“

Fájdalom, teljesen így vagyunk a siketnémákkal is, mert minek nevezzük másnak, mint a nemzeti vagyon pazarlásának azt aényt, hogy a hazánkban levő 6129 tanköteleskorú siketnéma közül még mai napig is csak 1757, vagyis nem egészen 29°/_o-uk részesül csak oktatásban. *Mint első és legfőbb követelmény lép tehát fel annak a gondoskodásnak a szükségessége, hogy valamennyi tanköteleskorú siketnémának a kiképzése lehetővé tétessék.* Ennek pedig csak egy módja van és ez: a *tankötelezettség kimondása.*

A tankötelezettség kimondásával egyúttal megszűnik az az állapot is, hogy egyes szülők idő előtt kivesszik gyermekeiket az intézetekből, miáltal most nemcsak, hogy sok erő, fáradság és költség vész kárba, hanem az intézetek hitelét is rontják. Könnyen nyerhet megoldást az a követelmény, hogy a gyengébb képességűek alaposabb, körültekintőbb, szemléltetőbb oktatásban részesíttessenek, figyelemmel arra, hogy az értelem hiánya a kezek ügyességének fokozottabb mérvű kifejlesztésével pótolassék. Ezidőszerint u. i. eredmény nélkül olyan erőfeszítést kívánunk tőlük, amely kimeríti

őket és esetleg szunnyadni hagyunk bennük olyan értékes képességeket, amelyek megvannak bennük. *Kíváncsinos tehát, hogy a gyengébb tehetségű siketnéma gyermekek egyelőre külön osztályokban, később a részükre létesített külön intézetekben nyerjenek oktatást.*

Ha ez megtörténik, a normális növendékek oktatása is nemcsak eredményesebb lesz, hanem a nevelésre, a gyermekek testi és szellemi képességeinek, jellemének a tanulmányozására is több gondot fognak az oktatók fordíthatni s akkor minimálisra zsugorodnak majd azok az értelmi és jellembeli hibák is, melyek a tanult siketnémáknál mint általános tulajdonságok mutatkoznak.

Mivel a siketnémák a gazdasági foglalkozáshoz is megfelelő képességekkel és rátermettséggel rendelkeznek, annak megkedveltetése céljából, épúgy, mint ahogy a kézügyességi oktatás az ipari pályára készít elő, — *állíttassanak be a tantervbe oly órák, melyeken a kerti és gazdasági ismeretek taníttatnának.*

Erkölcsileg és anyagilag feltétlenül kifizető lenne, ha a később siketültek, az u. n. *beszédmaradványos növendékek szintén külön osztályokban nyernének bővített tanterv alapján oktatást.*

Különösen pedig fontosnak tartom, hogy *az intézetekből kilépő kiválóbb tehetségű siketnémák alaposabb képzése és további művelődése lehetővé tétessék.* Nem azt értem ezen, hogy részükre középfokú iskola állíttassék. Bárha az az egyéni meggyőződése, hogy ily iskola tananyagával egészen jól megbirkóznának a jobb képességű növendékek, mégsem tarthatom indokoltnak *középfokú iskolának a szervezését siketnémák részére,* mivel annak elvégzése után is kenyérkereső pálya nélkül állanának s nagyobb előképzettség mellett legfeljebb oly állásokba kerülhetnének, melyek jövedelme kisebb, mint a jóravaló iparosoké. Tehát aránylag sokkal kevesebb fáradsággal s az államot kevésbé terhelő kiadásokkal biztosabb és jobban jövedelmező foglalkozást nyerhetnek produktív téren.

Azonban feltétlenül kíváncsósnak és méltányosnak tartom, hogy *az értelemesebb siketnémák előtt megnyíttassanak az alsóbbfokú ipariskolák s ezek sikeres elvégzése esetén a felsőbbfokúak is;* nyújtassék mód, hogy azok, kik tehetségüknek kétségtelen jeleit adják, *újából látogathassák az iparművészeti iskolát,* továbbá a gazdasági pályára lépőknek *nyíttassanak meg a földműves, kertészeti és vincellér iskolák is.*

Kétségtelen, hogy e tekintetben nagy nehézségek jelentkeznek, de nem leküzdhetetlenek. Ha pedig mégsem lehetne az akadályokat megszüntetni, *mint végső megoldást egy gazdasági és egy műipari*

iskolának (nem pedig foglalkoztatónak) a *létesítését óhajtanám* külön a siketnémák részére. Előbbi főleg a konyhakertészetet, fa- és virágkertészetet ölelhetné fel, utóbbi pedig a fa-, fém és agyagiparra (esetleg a festészetre és szobrászatra is) kiterjeszkedhetnék. Helyes mederben vezetve, egyiknek fenntartása sem igényelne több költséget, mint bármelyik rendes tanintézet.

A nők részére — tekintettel arra, hogy az ő elhelyezésük sokkal nagyobb nehézségekbe ütközik — *varró, gépkötő, keztyű-varró, himző és csipkeverő*, s esetleg *szőnyegszövő* foglalkoztatóknak a létesítése kívánatos.

Ezek lennének tehát azok az intézkedések, melyekkel a siketnémáknak az életben való boldogulását, a társadalomban való elhelyezkedését kedvezőbbé tehetnők és kulturképességüket fokozhatnók. Természetesen, e célt a tanítás intenzitásának a növelése is szolgálná. Az erre vonatkozó módzatok megjelölésére azonban ezúttal tárgyam keretében, nem terjeszkedhettem ki, mert hiszen ez oly kérdés, mely tisztán a szakoktatás keretébe tartozik. Mindenesetre azonban nagy hasznára szolgálna a tanult siketnémáknak, ha részükre az intézetek székhelyein *továbbképző kurzusok* is rendeztetnének, melyeken az intézetekben tanultak megismétlésén, s kiejtésük javításán kívül értékes gyakorlati ismereteket szerezhetnének.

Jól tudom, hogy a felsorolt kívánalmak megvalósítása igen nagy nehézségekbe ütközik; de azt hiszem, hogy ezek nem leküzdhetetlenek. Ugy vagyok vele, mint mikor 14 évvel ennekelőtte feltebbvalóim kitüntető bizalma folytán július elején lementem az Alföld legnagyobb városába, hogy ott intézetet szervezzek. Nem volt egy fillérnyi pénzem, sem helyiségem, sem felszerelésem, de még siketnémák sem mutatkoztak. Hitetlenül csóválták a város urai fejüket s nem egy ismerősöm mondotta: „Te sem csinálsz itt intézetet!” De bizodalmat pillanatra sem tudták megingatni: és szeptemberre megnyílt az intézet. Ezóta 150 növendékről kell gondoskodnunk, s mikor kérdik, honnan teremtyük elő az ellátásukra szükséges évi 30—35 ezer koronát, fájdalom, azt kell felelnem: nem tudom. „De hát, mondják, mi lesz, ha nem kerül elő a szükséges összeg?” „Elő kell kerülnie“, válaszolom. „De ha mégsem?!” „Lehetetlenség!” — felelem. Ez az erős hitem, még mindig bevált és hiszem, hogy a jövőben is úgy lesz.

Épily erős a hitem a siketnéma-oktatás jövőjében. „Mindenekelőtt bizodalom minmagunkhoz, mondja Eötvös, mert bármi ked-

vező körülmények között is senki sem éri el azt, mire önmagát képtelennek tartja“.

Ha visszagondolok ügyünk elmúlt 10—15 évi gyönyörű fejlődésére s ha látom, hogy azok, kiknek örökön élő nevéhez fűződik ez oktatásügynek nagymérvű fejlődése és felvirágzása, még ma is ott állnak ügyünk élén és szeretettel, fáradhatatlanul munkálkodnak annak javán, akkor méltán lehet erős a hitem és bizodalmamat nem vesztve, nem csüggedő reménységgel tekinthetek, tekinthetünk a jövőbe, mikor minden siketnéma a nemzetet fenntartó erőnek és a közmíveltségnek is, bár gyengén folydogáló, de állandó és becses forrásává lesz.

Végszó.

Alig néhány hónappal az előbbeni sorok megírása után súlyos felhők tornyosultak hazánk egén, majd megszólaltak az ágyúk s a háború vihora száguldott végig az ország egén, megakasztván az államgépezet minden szervének működését s elsöpörvén sok-sok nemes gondolatot, értékes eszmét . . .

A háború szele vitte el közülünk is a vezért, *Náray-Szabó Sándor* drt, ki egy emberöltőn át volt irányítója, első munkása a magyar siketnéma-oktatásügynek, melyet elhanyagolt állapotából európai színvonalra emelt. Mélységes bánattal, szinte csüggedten álltuk körül nagy hallottunk ravatalát, de fenkölt szelleme él munkatársainak szívében-lelkében s a rövid csüggedést új munkakedv s az ügy biztos fejlődésében való megingathatlan bizodalom váltotta-váltja fel. Bízunk azonban, kik örökébe léptek, nemes szándékait ismerték s ezek megvalósításán és az oktatásügy előbbrevitelén hasonló odaadással és szeretettel munkálkodnak.

Intézeteink, az ügy munkásai és a néma tanítványok is egyaránt áldoznak a haza oltárán. A siketnémák munkája sohasem volt értékesebb mint most, a magyar siketnéma-oktatás munkásaira pedig a háború még újabb feladatokat is ró. Kik a hazáért küzdöttek s készek voltak érte vérüket-életüket áldozni, méltán elvárják annak polgáraitól, hogy rokkanttá válván, rajtuk segítsenek. Közülök sokan hallásukat veszítvén, kétségbeesetten nélkülözik azt a szervet, mely nekik egyetlen eszközük volt, mellyel másokat megérthettek. Amikor a gyűlölet világszerte vérben dőzsöl s az emberszeretetnek mégis oly nagyszerű példáit látjuk, a siketnéma-oktatás itthon maradt munkásai is felajánlották szolgálataikat, hogy a harctéren megsike-tülteket megtanítják szájról-olvasni, s visszaadják nekik újból élet-

kedvüket. Nem várnak érte semminemű elismerést; elismerés lesz nekik az a jóleső tudat, hogy kötelességüket teljesítették.

Ha pedig majd elhallgatnak az ágyúk, el a diadal örömmámora és visszatérünk mindannyian a kulturának ama templomaiba, melyekben a siketnémákat a közműveltségnek értékes tényezői közé törekszünk emelni és emeljük is, új korszaka nyílik a magyar siketnéma-oktatásnak, mely — rendületlenül hiszem — megakasztott szép reményeinket valóra váltja.

Különlenyomat

„A Gyermek“ 1915. évfolyam 7—8. számából.
